

Kan ikke ta lett på søknader om fritak

Kommunal Rapport 04.09.2017

Å få fritak fra politiske verv krever fortsatt gode og troverdige grunner, påpeker jussprofessor Jan Fridthjof Bernt.

- Vi har sett eksempler på at det har blitt gitt fritak på svært tynt grunnlag, og det kunne se ut som om vi er i ferd med å få en praksis for at det er tilstrekkelig at den folkevalgte selv oppgir at vervet som folkevalgt har blitt for byrdefullt, uten at det stilles noe ytterligere krav til begrunnelsen for dette, skriver ekspert på kommuneloven Jan Fridthjof Bernt. Arkivfoto: Magnus Knutsen Bjørke

Spørsmål

En politiker søker om fritak fra sine verv, uten noen begrunnelse. Har det politiske organet som skal behandle søknaden, da lov til å innvilge søknaden?

Bernt svarer

I kommuneloven § 15 har vi en bestemmelse om at kommunestyret «kan etter søknad frita, for et kortere tidsrom eller resten av valgperioden, den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning kan skjønne sine plikter i vervet». Dette er ingen rett til fritak, men en regel om at kommunestyret kan frita den folkevalgte. Hvis kommunestyret sier nei, er den folkevalgte nødt til å fortsette, og må da i stedet melde forfall til enkeltmøter hvis vilkårene for «gyldig forfall» er oppfylt.

Det har vært lagt til grunn at denne bestemmelsen må forstås slik at kommunestyret ikke står fritt til å gi et slikt fritak; det må foreligge en «uforholdsmessig vanskelighet eller belastning» for den folkevalgte om hun skal fortsette å fungere i vervet. Spørsmålet blir da hva som anses som en slik vanske eller belastning av det kan gis fritak. Her har det vært til dels svært ulik praksis i enkelte kommuner, og hos enkelte fylkesmenn når disse kontrollerer lovligheten av slikt vedtak av kommunestyret. **Vi har sett eksempler på at det har blitt gitt fritak på svært tynt grunnlag, og det kunne se ut som om vi er i ferd med å få en praksis for at det er tilstrekkelig at den folkevalgte selv oppgir at vervet som folkevalgt har blitt for byrdefullt, uten at det stilles noe ytterligere krav til begrunnelsen for dette.**

Kommunaldepartementet har ikke villet gi noen presis veiledning om hvordan bestemmelsen skal forstås, men har i stedet vist til arbeidet i kommunelovutvalget. Nå foreligger imidlertid innstillingen fra dette utvalget (NOU 2016:4), og her legges det til grunn at selv om «enkelte av oppslagene om denne problemstillingen i pressen kan tyde på at det er behov for en klargjøring av innholdet i vilkårene for å kunne bli innvilget fritak», er det ikke grunnlag for fravike prinsippet om plikten til å ta imot og fungere i verv som folkevalgt må være en borgerplikt: «Folkevalgte må ... akseptere at et verv til en viss grad vil kunne gå på bekostning av andre forhold, for eksempel ens arbeidssituasjon». Utvalget foreslår derfor at dagens regel om fritak beholdes med noen mindre justeringer, og at lovens hovedregel blir (utkastets § 7-9, andre avsnitt, første og andre setning):

«Hvis en folkevalgt ikke kan ivareta vervet sitt uten at det fører til vesentlig ulempe for han eller henne, kan kommunestyret eller fylkestinget etter søknad frita den folkevalgte for vervet midlertidig eller for resten av valgperioden. Når søknaden vurderes, skal det legges vekt på om grunnlaget for søknaden var kjent på det tidspunktet da den folkevalgte samtykket i å bli valgt.»

Utvalget er altså ikke i tvil om at lovens strenge vilkår for å gi fritak fra vervet som folkevalgt stadig, gjelder etter sin ordlyd, og det ser heller ingen grunn til noen vesentlig oppmykning av disse i en ny kommunelov.

Det må etter dette være helt klart at et kommunestyre ikke kan innvilge en slik søknad om fritak hvis ikke det er angitt gode og troverdige grunner som viser at vilkåret om «uforholdsmessig vanskelighet eller belastning» for den folkevalgte på grunn av sine plikter i vervet.